

ХУДОЖЕСТВЕНА ГАЛЕРИЯ „НИКОЛА МАНЕВ“ В ЧИРПАН:

КЪМ ИСТОРИЯТА НА ЕДНА РЕ/ЕМИГРАЦИЯ

Вера Бонева

NIKOLA MANEV ART GALLERY IN CHIRPAN:

THE HISTORY OF A RE/EMIGRATION

Vera Boneva, University of Library Studies and Information Technologies, Sofia

Abstract: *The main topic of discussion is the activity of the artist Nikola Manev (1940-2018) for conservation of a beautiful old house in the town of Chirpan and its transformation into a museum – the Sun House. The process of creating an art gallery in the emblematic Renaissance building is presented in line with the deep biographical relationship between the eminent artist and the town of his childhood. My personal interest in the Sun House is presented as an echo of Nikola-Manev's striking aesthetic impact and the respect for his generous cultural gift to the present and future generations.*

Key words: *Nikola Manev, Chirpan, art gallery*

Това е разказ за художник и къща¹. Художникът Никола Манев и Къщата на слънцето в Чирпан. Днес, повече от година след смъртта на именития художник, ще припомня само в едри щрихи човешката биография и творческия път на магнетичния артист. Само ще напомня, че Никола Манев (1940 - 2018) е възпитаник на Художествената гимназия в София и на Френската академия за изящни изкуства в Париж. От 1962 г. той живее и работи основно във френската столица, без да прекъсва връзката си с родината (Bosquet, 1983). Междувременно творецът неуморно обикаля Европа и останалата част на света, за да акумулира емоции и видения – основна храна на таланта и въображението. Енергичният и вглъбен в работата си живописец е представян самостоятелно в 167 изложби в десетки страни по света. Над 3000 негови творби са притежание на частни и публични колекции в над 30 страни (Krasteva, 2017). И при все че е признат за един от неоспоримите художествени авторитети в света

¹ Основната част на този текст е създадена в началото на 2018 г. – преди Никола Манев да напусне света на тленното – 25 август 2018 г. Предавайки го за печат с последни оформления считам, че констатациите по отношение модела на управление на културното богатство на обекта (старинна къща, колекция от картини и минерали) са с още по-голяма тежест, тъй като създаденото чрез дарение и по принципите на публично-частното партньорство има жилавостта да остане в обществения сектор дори и след оттеглянето на своя (първо) създател от материалното пространство на съвременното ни битие.

на изящното изкуство, Никола Манев говори за себе си с естествена за високия дух скромност: „Аз съм занаятчия, който си гледа професията. Не съм знаменосец. Благодарение на моите три пръста, с които държа четката, се издържам. Другите трябва да кажат дали съм голям художник. Чувствам се „мъничък“ пред шедьоврите на световното изкуство. Аз съм си на моето ниво!“²

Опорен елемент на житейската философия и личностното присъствие на твореца е несекващата му връзка с България. Преодолявайки желязната завеса по присъщ на артистичния си натюрел галантен и щадящ достойнството си начин, през 70-те и 80-те години на ХХ в. Никола Манев не спира да откроява в световното артистично поле своята българска принадлежност и да поддържа контакти с България, включително и чрез представяне на няколко изложби в наши галерии. След падането на Берлинската стена през 1989 г. българинът от Париж уплътнява присъствието си в културното пространство на страната – чрез частичното си установяване във Варна, чрез десетките изложби и лични срещи с публиката в над 40 града на България, чрез интелектуалното си сътрудничество с галерия „Кавалет“ и с Икономическия университет във Варна (Nyagolova, 2017, pp. 49-70), чрез одомашняване на връзката си с града на своето детство – Чирпан³.

“Питат ме какъв съм бил. Ами какъв да бъда като моят баща и моята майка, моите баби и моите дядовци, моите прадеди – всички са родени в тази земя Чирпан. Какъв да бъда друг, освен чирпанлия!“⁴. Тези думи изрича на 15 септември 2013 г. Никола Манев пред екзалтираното множество от почитатели на изкуството, събрани на импровизираната сцена на открито, разположена в общия двор, обединяващ градинските пространства на Галерия “Никола Манев” и Къща музей “Пейо Яворов”. Цитираните изречения са код за разгадаване художествените послания на твореца и врата към естетическите му светове. Те са ключови и с оглед темата за културната идентичност и естетическата принадлежност на твореца в глобализиращия се свят. Освен това цитираните думи разкриват мотивите за събъждането на една промислена, целенасочена и въздействена идея, реализирана от *парижанина чирпанлия* с присъщата на дедите му решителност, мащабност и щедрост. Идеята за създаване на художествена галерия в най-красивия възрожденски имот, разположен в сърцето на Чирпан, който неслучайно е назван от местните хора *Къщата на слънцето* (Stefanova, 2003, pp. 407-414.; Nyagolova, 2017).

² Никола Манев: Ние сме роби на свободата. Интервю на Оля Ал-Ахмед с Никола Манев. *Стандарт*, 30 април 2016. www.standartnews.com.

³ *Obicham te Chirpane*. Dokumentalen film za Nikola Manev, 15 may 2014. [Обичам те, Чирпане. Документален филм за Никола Манев. 15 май 2014. www.youtube.com].

⁴ *Obicham te Chirpane*. Dokumentalen film za Nikola Manev, 15 may 2014. [Обичам те, Чирпане. Документален филм за Никола Манев. 15 май 2014. www.youtube.com].

По подобие на своя съвременен стопанин Къщата на слънцето в Чирпан има нелека и пълна с причудливи обрати история. Тя е построена през 1867 г. като дом на най-богатия и влиятелен местен мюсюлманин. Издигната е от дюлгери, следващи правилата на градеж на най-изящните пловдивски къщи. Обзаведена е и е изписана по същия маниер. Само десет години след създаването си къщата с прилежащия голям двор става собственост на българска фамилия, успяла да я откупи за символична сума от напускащите града и региона турски първенци. През буржоазната епоха къщата е дом на едно от най-заможните и влиятелни местни семейства, чийто основен поминък е свързан със земеделието и винопроизводството. Известна е като Къщата на Илия Тянков или Тянковата къща. Логично след 9 септември 1944 г. по Закона за отчуждаване на едрата градска покрита недвижима собственост⁵ имотът е отнет в полза на държавата – 1949 г. Предоставен е за ползване от местната община и след редица перипетии в крайна сметка през 60-те, 70-те и 80-те години на ХХ век той е обиталище на Музея на революционното движение, повестуващ върху историята на съпротивата срещу политическите режими в буржоазната епоха – от края на ХІХ век до 9 септември 1944 г. (Istoria, 1987, pp. 87-89). Пак по това време (1977 г.) след съответстваща експертиза и реставрация къщата е обявена за архитектурно-строителен паметник на културата с национално значение. Днес тя продължава да е в списъка на недвижимите културни ценности с национално значение със статут на архитектурно-строителен паметник от възрожденската епоха (Sabchev, 2005).

Събитията след 1989 г. довеждат в стария дом нови обитатели. През 1995 г. наследниците на имота Димитър Гавазов и Мария Тянкова предявяват иск пред съда за възстановяване на собствеността. През 1997 г. Върховният административен съд удовлетворява претенцията им и те влизат във владение на дявовата си къща. Общината намира друго помещение за музея, който през 1998 г. е преобразуван в общосторически. През 2017 г. общинският музей в Чирпан е разделен на два културни института – Исторически музей и Къща музей „Пейо Яворов“⁶. Скоро след като се сдобиват с имота, наследниците на буржоазната фамилия го обявяват за продан.

В края на миналия век община Чирпан няма средства за обратно откупуване на къщата с прилежащия ѝ двор. Поради малките си финансови възможности и ниския си административен капацитет местната власт е поставена в неблагоприятното положение да не може да възвърне за обществото емблематичната възрожденска къща. Това през 2000 г. сторва Никола Манев, който организира дарителска акция, вследствие

⁵ Държавен вестник, бр. 87, 15 април 1948 г.

⁶ Промяната на статута на чирпанските музейни институции е проследима в актовете на община Чирпан, публикувани на официалния сайт на институцията. www.chirpan.bg.

на която имотът е закупен и приобщен към публичното богатство с акт на дарение в полза на Община Чирпан. Основната част от сумата 48 000 долара е събрана чрез продажба на творби на Манев. Включват се и други художници и меценати. За сметка на дарителския фонд е направена и реставрация на къщата, която още през 2001 г. отваря врати за посетители като художествена галерия „Никола Манев“⁷.

В момента Художествена галерия „Никола Манев“ е широко достъпно за любителите на изкуството и културата пространство, посещението в което е бесплатно. В експозицията освен творби на емблематичния живописец присъстват и 10 гигантски кристала, които са дарени от българина емигрант в Бразилия Илия Делев и имат висока музейна и пазарна стойност (около 200 000 долара)⁸. Галерията се управлява на принципа на публично-частното партньорство, като от създаването до настоящия момент поддръжката на обекта и грижите за ценностите в него са за сметка на художника. И семейството му – след неговата смърт на 28 август 2018 г.

Особено плътни и продуктивни са съвместните дела с Музея на Манев и Музея на Яворов, който по традиция е най-притегателната институция на паметта в Чирпан. Чувствайки се силно ангажиран и с обгрижването на Яворовото наследство, Никола Манев се включва със средства и усилия при изграждането на откритата сцена, разположена на границата между двора на Яворовата къща и двора на новата чирпанска галерия. Той е и сред вдъхновителите на ежегодните празници на изкуствата в Чирпан, които всяка година в средата на м. септември срещат местните жители и любителите на културата с именити музиканти, певци, художници, артисти, писатели, журналисти, учени. И отново бесплатно за всички посетители⁹.

Последната ми среща с Музея на Яворов и с Художествената галерия „Никола Манев“ в Чирпан беше на 7 август 2016 г. След затрогващото потапяне в поетическите светове на изящния словотворец пристъпих по свежата морава на съседната галерия с разбъркани емоции. Момчето, което пази и поддържа къщата, прие с усмивка и търпение обиколката ми из пространната градина, въвирането ми под сайванта с малките котета, взирането ми в каменните постави, надгробия и други артефакти на народното изкуство, струпани артистично в единия от ъглите на имота. Първата крачка в салона на запазилата автентичното си излъчване възрожденска къща прогони от ума ми всички несветли мисли и чувства.

⁷ България днес е като Франция през 1968-а. Интервю с художника Никола Манев на Исак Гозес. *Стандарт News*, 23 юни 2013. www.standartnews.com.

⁸ Никола Манев – пионер в частната инициатива. *Банкеръ*, 12 януари 2002. www.banker.bg.

⁹ Възрожденец по дух и наследство. Художникът Никола Манев. 21 ноември 2013. www.youtube.com.

Стъписах се от усещането за простор и ведрина, с които е напоена Къщата на слънцето в Чирпан. Картините на Никола Манев, привидно не съвсем изрядно подредени, се сговорваха по техен си вълшебен начин с гледката през прозорците, с каменните тела на гигантските кристали и с галантното присъствие на котката Сийка, която беше мой единствен гид в магическия свят на по чирпански одомашненото изкуство. Тръгнах си, заредена със светлина и упование. Казват, че това е усещането и от личното общуване с Никола Манев. Човек, когото един от съгражданите му нарече *знахар*, защото лекува душевните болки и прочиства съзнанията на приятели, познати и съграждани от несмислени стракове и несъстоятелни напрежения.

Упорно умувам напоследък върху въздействието, което упражни и упражнява върху мен творчеството на Никола Манев и срещата със създадената и управлявана от него художествена галерия¹⁰. Мисля си, че дори и да оставим настрана пронизващата сила на живописните късове, с които ни е дарил и ни дарява художникът, и се концентрираме само върху обществената значимост на музейния му проект в Чирпан, ще установим, че проблемите по опазването на нашето културно наследство са по-скоро проблеми на липса на воля и страст да се правят нещата по естествен и смислен начин – с отдаденост, работливост и отговорност пред следващите поколения. Това е валидно както за работещите в частния, така и в публичния сектор на нашата деликатна „индустрия“. Защото терминът *културно наследство* обозначава факта, че сме получили от предшествениците си едно богатство даром. И пак даром, но оплодено, трябва да го предадем на нашите деца, внуци и правнуци. С оглед на споменатата повеля Никола Манев не само прави съществена инвестиция в бъдещето на нашата национална идентичност, но и като всеки същински интелектуалец показва пътя, който останалите извисени духом и отговорни българи би трябвало да следват.

На 9 септември 2018 г. художникът Никола Манев пропътува за последен път разстоянието от Франция до България и се установява за вечни времена в Чирпан. След трогателното поклонение в Къщата на слънцето ковчето с праха на твореца беше положено в мраморен паметник, издигнат от роднините и Общината между моравата и чемширите на пространството, което творецът винаги е считал за дом на своето детство и убежище на своята душа – Къщата на слънцето¹¹.

¹⁰ Среща със светлината. Документален филм за Никола Манев. 10 декември 2014. www.youtube.com

¹¹ България се прости с големия художник Никола Манев. Семейството на живописеца изпълни волята му негов последен дом да стане любимият Чирпан. 9 септември 2018. impressio.dir.bg

References

Bosquet A. (1983). *Catalogue*. Sofia.

Granitski, I. (2004). Kosmicheskite plasticheski metafori na [hudozhnika] Nikola Manev. *Vezni*, 1, 5-6. [Гранитски, И. Космическите пластически метафори на [художника] Никола Манев. *Везни*, 2004, 1, 5-6].

Kondarev, N. (Ed.). (1987). *Istoriya na Chirpan i Chirpansko*. Sofia. [Кондарев, Н. (ред.). *История на Чирпан и Чирпанско*. София, 1987].

Krasteva, E. (2017). *Zhivotopisni istorii. Biografia na Nikola Manev*. Sofia. [Кръстева, Е. *Животописни истории. Биография на Никола Манев*. София, 2017].

Nyagolova, E. (2007). Manevi – trakiyskiyat vulkan. Kam bashtata i sina priyatelski pogled. *Znatsi*, 3, 49-70. [Няголова, Е. Маневи – тракийският вулкан. Към бащата и сина приятелски поглед. *Знаци*, 2007, 3, 49-70].

Nyagolova, E., Poshtarov, V. (2017). *Plennikat na svetlinata - Nikola maneв*. Varna. [Няголова, Е., Поштаров, В. *Пленникът на светлината - Никола Манев*. Варна, 2017].

Sabchev, N. (2015). *Istoriya i etnografia na grad Chirpan*. Sofia: Lagen. [Събчев, Н. *История и етнография на град Чирпан*. София: Лаген, 2015].

Stefanova, M. (2003). Portret na hudozhnika Mikola Manev. *Savremennik*, 1, 407-414. [Стефанова, М. Портрет на художника Никола Манев. *Съвременник*, 2003, 1, 407-414].